

OBJAVLJEN PRVI ŠTOKAVSKI DIJALEKATNI FRAZEOLŠKI RJEČNIK

Mira Menac-Mihalić, *Frazeologija novoštokavskih ikavskih govora u Hrvatskoj : s rječnikom frazema i značenjskim kazalom s popisom sinonimnih frazema*, Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje i Školska knjiga, Biblioteka Rječnici hrvatskoga jezika knj. 4, Zagreb 2005., 505 str.

U okviru svojega rada na *Katedri za dijalektologiju i povijest hrvatskoga jezika Filozofskoga fakulteta* u Zagrebu i projekta *Istraživanje hrvatske dijalektne frazeologije* prof. dr. Mira Menac-Mihalić u 2005. godini objavila je prvu od nekoliko planiranih knjiga koje će obrađivati hrvatsku frazeološku dijalekatnu građu svih triju hrvatskih narječja. Recenzenti su akademik Dalibor Brozović i dr. sc. Vesna Zečević koja je i urednica knjige. Objavljena je u izdanju Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje i Školske knjige u biblioteci Rječnici hrvatskoga jezika pod uredništvom dr. Dunje Brozović Rončević.

U knjizi je obrađeno oko 4000 frazema iz 14 odabranih hrvatskih govora novoštokavskoga ikavskoga dijalekta. Govori obuhvaćeni istraživanjem geografski se protežu od Like (Donje Pazarište, Gospić), preko Šibenika, Dalmatinske zagore (Primorski Dolac), Cetinske krajine (Sinj, Brnaze, Gala i Otok), srednjih Poljica (Čišla), Imotske krajine (Lovreć, Dobrinče, Raščane, Runović) do opuzenskoga govora u Neretvanskoj dolini. U prikupljanju građe sudjelovali su studenti, polaznici seminara iz Hrvatske dijalektologije na Odsjeku kroatistike Filozofskoga fakulteta u Zagrebu.

U prvom su dijelu, na stotinjak stranica, opisana obilježja fonološkoga i morfološkoga sustava novoštokavskih ikavskih govora te opća zapažanja iz tvorbe i sintakse. Sve se opisane jezične razine oprimjeruju na frazeološkoj građi (inventar, realizacija, distribucija i podrijetlo glasova, oblici i dr.).

Pri određivanju određene jezične jedinice kao frazema autorica polazi od definicije da frazem po svom strukturno-kvantitativnom sastavu može biti fonetska riječ, sveza riječi i rečenica. Zaključuje da se frazemi novoštokavskih ikavskih govora u svojim bitnim odrednicama ne razlikuju od frazema drugih hrvatskih sustava. U istraženim govorima postoje fonetsko-fonološke, morfološke, tvorbene i sintaksne frazeološke inačice koje mogu biti uvjetovane međumjesnim jezičnim razlikama (npr. *Naša sⁱ crkvu di š Boga mol^t /Gala/*.

Naša si crkvu di ćeš Boga molit /Dobrinče, Lovreć/), a, s druge strane, postoje inačice unutar istoga mjesnoga sustava (npr. *Radi od jutra do sutra* /*Radi od jutra do mraka* /Gala/).

Uočeno je da u analiziranoj građi postoji bogata frazeološka sinonimija i antonimija sa ili bez strukturne podudarnosti (npr. *ja u kupe, ti u špade* : *ja u špade, ti u bate, ka riba u vodi: ka riba na suvon*). Česte su frazeološke višeznačnice (npr. *uvatit u kolo koga* 1. 'primiti koga u svoje društvo', 2. 'zadirivati koga'). Zanimljivi su frazeološki lokalizmi, poznati samo govornicima određenoga mjesnog govora (npr. *jak ki Šimunović Ante* /Gala/, *ima koga ka u Leše mačića* /Brnaze/).

Središnji dio knjige obuhvaća *Rječnik frazema* (123.–358. str.) poredanih abecednim redom. Za svaki je frazem određen uopćeni oblik iz kojega se mogu izvesti i razumjeti drugi potvrđeni oblici iz istoga ili iz različitih govora. Uopćeni se frazemi navode pod uopćenim leksemima po formalnom principu, prema vrsti riječi sljedećim redoslijedom: imenice, poimeničeni pridjevi, pridjevi, prilozi, brojevi, zamjenice i glagoli. Takva leksikografska obradba sadržaja omogućuje jednoznačno i lako snalaženje u traženju pojedinoga frazema i njegova značenja. Sve su upute za korištenje detaljno opisane u uvodnom dijelu rječnika. Autorica napominje da su u rječnik uvrštene i jezične jedinice koje se mogu nalaziti na granici frazema. To su neki izričaji koji se, ovisno o kontekstu, mogu shvatiti kao obične poredbe, zatim izreke, kletve, psovke, kao i frazemi koji bi se mogli smatrati leksemima jer su pisani s crticom, npr. *tandara-mandara, štrc-brc* i sl. Za svaki je frazem navedeno značenje (kod nekih podatak o kontekstu u kojem se rabi), primjeri uporabe te kratica govora iz kojega je potvrda. S obzirom da je valjalo razvrstati velik broj raznih tipova frazeoloških inačica, radi preglednosti rabi se nekoliko tipova zagrada i slova. Tako su, primjerice, u okruglim zagradama navedeni varijantni leksemi, a u vitičastim neobavezni dijelovi frazema. Frazemi koji se obrađuju pod dvama uopćenim leksemima odvojeni su jednom kosom crtom, a dvije varijante istoga uopćenoga frazema odvojeni su dvjema kosim crtama. Nepoznata ili manje poznata značenja pojedinih leksema posebno su navedena u bilješkama. Takav vrlo pregledan način obradbe koji omogućuje korisniku brzo snalaženje u rječniku možemo oprimjeriti jednom frazeološkom leksikografskom jedinicom pod ključnim leksemom *mlin*.

MLIN

ka donji mlin [**mlit, radit, kopčat i sl.**] = sporo [govoriti, raditi, shvaćati i sl.]: *Radi ko doñi mlin* (Do). *Kopča ki doñi mlin* (Ga). *Mele ko doñi mlin* (Lo).

mlit (bit) ka {prazan} mlin / mlinica = puno i brzo govoriti, neprestano pričati: *Mele ko prazan mlin* (Či). *Ne meļi ka mlin!* (DP).

ni mlin nije komu ravan = puno govori *tko*: *Ni mlin mu nije ravan* (Ot).

okretan (brz) ka donji mlin = nepokretan, spor; nespretan; lijen: *Brz si ko doñi mlin* (Lo). *Okretan ko doñi mlin* (Lo).

trkeljat i mlit ka u mlinu = govoriti bez ikakvog smisla: *Trkeleš i meleš ka u mlinu* (Go).

Neki su od obrađenih frazema zanimljivi po tome jer su najnovijega postanja. Za neke se po uporabi lokalnih imena pouzdano može utvrditi da su lokalizmi, a po strukturi i značenjskom obrascu poklapaju se s nekima iz drugih dijalekata (npr. pod natuknicom BREKALO naveden je frazem iz Lovreća u Imotskoj krajini **proć (propast) ka Brekalo/Šiško na Prisiki** = loše proći: *Propa je ko Brekalo na Prisiki* (Lo). *Proša san ko Brekalo na Prisici* (Lo). U frazemu se pojavljuju dva lokalna osobna imena te ime mjesta Prisika u kojem je granični prijelaz između Hrvatske i Bosne i Hercegovine, što ukazuje da je frazem nastao posljednjih godina nakon osamostaljivanja dviju država i utvrđivanja njihovih granica. U rječniku je leksikografski obrađeno još niz takvih zanimljivih slikovitih lokalnih frazema (npr. **moć na Brač po suvu** = zakasniti, nemati više nikakvih mogućnosti : *Moreš na Brač po suvu* (Do), **utirat (dovest) u brazdu koga** = dovesti u red, urazumiti *koga*): *Ućra san i u brazdu* (Br), **čut će se na Buni i Bunici** = pročut će se, čut će se svugdje, svi će znati).

Treća cjelina obuhvaća Značenjsko kazalo s popisom sinonimnih frazema u kojem su frazemi obrađeni prema svojemu sadržaju, odnosno značenju. Tako će se pod jednom natuknicom kojom se okvirno određuje značenje naći nizovi istoznačnih i bliskoznačnih frazema. Pod nadnatuknicom **ISTI** razrađena su, primjerice, sljedeća značenja:

naći sebi para • **nać sliku i priliku**

naći sebi para (jednako lošeg) • **našla vrića zakrpu**

našao *tko* sebi para, našli su se isti • **našla slika priliku**

našao *tko* sebi para, našli su se isti (jednako glupi) • **namirila se tuka na duduka**

našao *tko* sebi para, našli su se isti (jednako loši) • **namirila se (našla) ti-kva {na} čepinu** ♦ **našla krpa zakrpu**

nisi bolji od mene • **krv ti je crvena ka i moja**

Knjiga sadrži i 20 karata na kojima su kartografirane tipološki važne jezične crte obrađenih novoštokavskih ikavskih punktova, popis kratica i korištene literature.

Objavljivanje *Frazeologije novoštokavskih ikavskih govora u Hrvatskoj* vrlo je značajno za hrvatsku dijalektologiju jer donosi fonološki i morfološki opis 14 mjesnih govora koji do sada nisu obrađivani. Osobit je doprinos dijalekatnoj

frazeologiji jer su po prvi put opisani i leksikografski obrađeni frazemi novoštokavskih ikavskih govora, a znatan je prilog i hrvatskoj frazeologiji općenito. Daljnim analizama *Rječnika frazema* moći će se tražiti strukturne i značenjske usporednice s hrvatskom književnojezičnom frazeologijom te frazeologijom drugih narječja i dijalekata.

Jela Maresić